

अभिभावक शिक्षा

सन्दर्भ :

हालको कोरोना भाइरस सङ्क्रमण तथा अन्य विपद्का समयमा बालबालिका धेरै समय अभिभावकहरूसँग बिताइरहेका हुन्छन् । साधारण अवस्थामा पनि बालबालिकाको विकास तथा सिकाइमा अभिभावकको ठुलो भूमिका हुन्छ । तसर्थ अभिभावकहरूलाई बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास र सिकाइका लागि आवश्यक वातावरण तयार गर्न, बालबालिकाको विकास र सिकाइमा अभिभावकको सहभागिता वृद्धि गर्न अभिभावक शिक्षाको आवश्यकता पर्छ । बालबालिकाको उमेर अनुसारको विकास र सिकाइका लागि अभिभावकको ज्ञान, सिप र सकारात्मक धारणा अभिवृद्धि गर्न सञ्चालन गरिने कार्यक्रम अभिभावक शिक्षा हो ।

महत्त्व :

- विशेषगरी बालबालिकाको पूर्ण क्षमताको विकासका लागि जीवनको पहिलो ८ वर्ष निकै नै महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । यस समयमा मस्तिष्कको विकास असाध्यै छिटो हुने भएकाले बालबालिकाको सिकाइ र विकासका लागि उपयुक्त वातावरण तयार गर्न अभिभावकको महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ,
- सामान्य अवस्थामा नै पनि बालबालिकाले माया, प्रशंसा र हौसला चाहन्छन् भने विपद्को समयमा त भन्त अतिरिक्त माया र साथ आवश्यक पर्छ । यसका लागि घरमा अभिभावकले उनीहरूको कुरा सुनिदिने तथा उनीहरूलाई रमाइलो बनाउने कुरा तथा क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्छ,
- अभिभावकहरूले छोराछोरीसँग गुणस्तरीय समय विताउने गर्नु पर्छ । जस्तै: उनीहरूको जिज्ञासा पूरा गर्ने, उनीहरूसँग खेल्ने वा उनीहरूको कुरा सुनिदिने, सोधेका प्रश्नको चित्त बुझ्दो उत्तर दिने, असल बानीको विकास गर्न व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाइमा सहभागी गराउने, रोग, महामारी र सुरक्षा सावधानीका सम्बन्धमा बताउने, सिर्जनात्मक क्रियाकलापहरूमा सहभागी हुने वातावरण मिलाउने आदि,
- यसका लागि अभिभावकको ज्ञान, सिप र क्षमता बढाउनु पर्ने भएकाले अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमको महत्त्व अझ बढी छ ।

प्रभावकारी प्रयोग :

- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम अभिभावकलाई नै लक्षित गरेर सञ्चालन गरिने भएकोले सबै वर्ग र क्षेत्रका अभिभावकलाई यस कार्यक्रमले समेट्नु पर्छ । यो कार्यक्रम सामान्य अवस्थामा पनि आवश्यक कार्यक्रम भएकाले यसको प्रभावकारी तथा नियमित सञ्चालनका लागि सबै अवस्थामा वैकल्पिक विधिहरूको प्रयोग गर्न सकिन्छ,
- यसका लागि विभिन्न माध्यमहरूको प्रयोग गरी अभिभावकहरूलाई बालबालिकाको विकास र सिकाइका सम्बन्धमा जानकारीहरू नियमित र निरन्तर प्रसारण गर्नुपर्छ । जस्तो कि गर्भवती आमाले के गर्ने र बाबु तथा परिवारका अन्य सदस्यले कसरी गर्भवती महिलाको हेरबिचार र स्याहारसुसार गर्न सक्दछन् आदि,
- बालबालिकाको उमेर अनुसारको आवश्यकता फरकफरक हुने भएकाले उमेर अनुसारको विकासका अवसर प्रदान गर्ने वातावरण र एकीकृत सेवाहरू दिन सकिन्छ भन्ने कुरा अभिभावकलाई बुझाउन पर्छ,
- अभिभावकले घरमा बालबालिकाको सिकाइलाई सहयोगी वातावरण कसरी तयार गर्न सक्दछन् छलफल गराउन सकिन्छ,
- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमलाई एक पटकको क्रियाकलापका रूपमा मात्र नलिई नियमित तथा निरन्तर सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुन्छ,

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

SMC Federation of Nepal

- सहजकर्ताले अभिभावकहरूको निरन्तर घरमा गरिने कार्यहरूका सम्बन्धमा अभिभावकसँग छलफल गर्ने, उनीहरूका प्रश्न तथा जिज्ञासामा सहयोग गर्दै बालबालिकाका लागि सकारात्मक वातावरण तयार गर्न थप सहयोग गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्छ,
- अभिभावक सहयोगी समूह (अभिभावक क्लब) बनाई नियमित कुराकानी, छलफल र अनुभव आदान प्रदान गर्ने वातावरण बनाइदिनुपर्छ ।

निम्न लिखित माध्यमबाट अभिभावक शिक्षा सञ्चालन गर्न सकिन्छ । जस्तै :

- गर्भवती भएदेखि नै स्वास्थ्य संस्था तथा सम्बन्धित स्थानीय तहको वडाबाट,
- महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका तथा पोषण कार्यकर्ताबाट,
- समुदायमा रहेका विभिन्न समूह जस्तै: आमा समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह तथा अन्य कृषि, बचत सहकारी समूहहरू, आदि बाट,
- विद्यालयका कक्षा शिक्षकमार्फत् बालबालिकाको सिकाइ र विकासका बारेमा अभिभावकलाई अभिमुखीकरण गरेर,
- बालविकास केन्द्र तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाका सहजकर्ता र शिक्षकबाट बालबालिकाको सिकाइ र विकासका सम्बन्धमा अभिभावकलाई अभिमुखीकरण गरेर,
- बालक्लब तथा किशोरकिशोरी क्लबमार्फत् अभिभावक तथा समुदायलाई अभिमुखीकरण गरेर,
- रेडियो तथा टेलिभिजनबाट अभिभावक सचेतनाका कार्यक्रमहरू प्रसारण गरेर ।

पहुँच :

- स्वास्थ्य संस्थामा अभिभावक शिक्षा दिन मिल्ने गरी दक्ष जनशक्तिको विकास गर्ने,
- विद्यालयका प्रत्येक कक्षा शिक्षकलाई अभिभावक शिक्षा सञ्चालनका लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- स्थानीय तहसँग समन्वय गरी प्रत्येक वार्डमा कम्तीमा एकजना बालविकासको दक्ष जनशक्ति (सहजकर्ता) तयार गर्ने र नियमित अभिभावक कक्षा सञ्चालन गराउने,
- अभिभावक सचेतनासम्बन्धी एनिमेटेड भिडियोहरू बनाएर प्रसारण गर्ने,
- स्थानीय भाषामा श्रव्यदृश्य सामग्री बनाउने र प्रचार प्रसार गर्ने,
- रेडियो तथा टेलिभिजनबाट नियमित कार्यक्रम प्रसारण गर्ने,
- अभिभावक शिक्षा रेडियो कार्यक्रम सिक्दै सिकाउदैका सबै अङ्कहरू निम्न लिखित लिंकमा उपलब्ध छन् । जस्तै :
<https://www.unicef.org/nepal/ne/avivawak>
पुनःप्रसारणका लागि kathmandu@unicef.org मा मेल गरी लिन सक्नुहुन्छ ।
- अभिभावक शिक्षाको प्याकेज र जानकारी निम्न लिखित लिंकमा उपलब्ध छन् :
<https://doe.gov.np/category/policies-and-directives.html>

शिक्षकमा आवश्यक ज्ञान/ सिप :

अभिभावक कक्षा सञ्चालनका लागि निम्न लिखित ज्ञान तथा सिपको आवश्यक पर्छ । जस्तै :

- बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासका सम्बन्धमा जानकारी
- बालबालिकाको विकास र सिकाइका सम्बन्धमा जानकारी
- प्रभावकारी सञ्चार तथा सहजीकरणका सिप
- अभिभावक शिक्षाका सम्बन्धमा जानकारी
- बालमैत्री क्रियाकलापका सम्बन्धमा जानकारी

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

SMC Federation of Nepal

